

➤ Bibliotēkas.

Vispirms sadarbība novadpētniecības darbā veidrojama starp bibliotēkām (gan novada, gan reģionālā, gan valsts līmenī). Bibliotēkām nevajadzētu tērēt resursus, dublējot citai citas darbu, bet gan to savstarpēji koordinēt un papildināt. Rezultātā kopīgiem spēkiem tiktu veidoti visaptveroši un bagātīgi novadpētniecības resursi. Tiešsaistes katalogi, digitalizācija un globālais tīmeklis šajā jomā sniedz jaunas iespējas, ļaujot nodrošināt attālinātu pieejamību materiāliem neatkarīgi no to atrašanās vietas un piederības lokālā, nacionālā un arī starptautiskā līmenī. Nozīmīgākie materiāli ir jādigitalizē un tiem jānodrošina vispārēja attālināta piekļuve.

LBNDV iezīmēta vēlāmā nākotne bibliotēku sadarbības jomā novadpētniecībā:

Perspektīvā Latvijas bibliotēku novadpētniecības krājumi skatāmi kā vienots nacionālais novadpētniecības krājums un bibliotēku sadarbība novadpētniecībā attīstāma valstiskā līmenī. (LBNDV, 5. punkts)

Lai apvienotu visu Latvijas bibliotēku novadpētniecības resursus, ir nepieciešama kopīga novadpētniecības datubāze vai novadpētniecības platforma, kur izvietot materiālus un nodrošināt tiem pieejamību. Līdz šim nav izdevies iegūt finansējumu šādu risinājumu izstrādei, lai gan tas ir vairākkārtīgi apspriests, piemēram, 2016. gada 9. jūnijā Latvijas Nacionālajā bibliotēkā (LNB) notikušajā bibliotēku novadpētniecības ekspertu paneldiskusijā¹.

Novadpētniecības darbu vispirms jākoordinē lokālā līmenī (viena pagasta vai novada bibliotēku ietvaros). Ja pagastā (novadā) ir divas vai trīs bibliotēkas, tās sadarbojas un mērķtiecīgi sadala pienākumus un atbildību, veidojot vienotu novadpētniecības resursu krājumu un pakalpojumu klāstu, kopīgi organizējot bibliogrāfisko darbu, rīkojot pasākumus, piemēram, ceļojošās izstādes, novadpētniecības konferences, konkursus u. c, tādējādi racionāli izmantojot novadpētniecības darba veikšanai atvēlētos līdzekļus.

Līdzīgi nepieciešama starpnovadu un starpreģionu bibliotēku sadarbības saišu stiprināšana, vēl jo vairāk tādēļ, ka novadu vēsture nereti saistās ar vairāku pagastu teritorijām, kas laika gaitā piedzīvojušas teritoriālas izmaiņas.

Nacionālā līmenī novadpētniecības jomā kā novadpētniecības resursu bāze īpaši nozīmīga ir LNB un Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēka.

Latvijas publiskās bibliotēkas sadarbojas ar LNB, iesniedzot pašvaldību periodisko izdevumu elektroniskās versijas mūžsaglabāšanai Digitālajā bibliotēkā, kā arī nosūtot novadu izdevumu rakstu bibliogrāfiskos aprakstus uz LNB Bibliogrāfijas institūtu Nacionālās bibliogrāfijas analītiskas datubāzes veidošanai. Bibliotēkas iesaistās arī kolekcijas “Zudusī Latvija” veidošanā un citos digitalizācijas projektos.

☞ Svarīgi piebilst, ka sadarbības partnerus novadpētniecības bibliotēkām jāmeklē pirmām kārtām jau savas bibliotēkas ietvaros. Sadarbība var veidoties, piemēram, ar bibliogrāfu, projektu koordinātoru, izstāžu un pasākumu organizātoru, bērnu un jauniešu nodaļas, uzzīņu, mūzikas, IKT un citu nodaļu darbiniekiem.

¹ Krasovska, Marlēna. Bibliotēku novadpētniecības ekspertu paneldiskusija Latvijas Nacionālajā bibliotēkā. *Latvijas Bibliotēku portāls* [tiešsaiste]. 2017, 13. janv. [skatīts 2021. g. 7. jūnijā]. Pieejams: <https://www.biblioteka.lv/biblioteku-novadpētniecības-ekspertu-paneldiskusija-latvijas-nacionalaja-biblioteka/>

2019. gadā Gulbenes novada bibliotēkā ar Valsts Kultūrkapitāla fonda atbalstu tika realizēts projekts “Izzinošas ekspedīcijas Gulbenes novadā”. Projekta mērķis – iepazīt novadu un apzināt tā kultūrvēsturisko mantojumu. Tika organizētas trīs ekspedīcijas Druvienas, Galgauskas un Lītenes pagastā. Sadarbībā ar šo pagastu bibliotekārēm tika izstrādāti ekspedīciju maršruti, izveidojot kartes ar apskates objektiem un precīzu maršrutu. Katru ekspedīciju pavadīja eksperts, kas izglītoja dalībniekus par vietas vēsturi, dabas un kultūrvēsturisko mantojumu. Arī pašas bibliotekāres piedalījās šajās ekspedīcijās un stāstīja par sava pagasta ievērojamiem kultūrvēsturiskiem objektiem un cilvēkiem. (Gulbenes novada pagastu bibliotēku darba pārskats par darbu 2019. gadā [tiešsaiste]. Skatīts 7.10.2021. Pieejams: <https://dom.lndb.lv/data/obj/837374.html>; 25. lpp.)

➤ Citas atmiņas institūcijas (muzeji, arhīvi).

Ar novadpētniecību cieši saistītas ir visas atmiņas institūcijas, jo tām ir vieni un tie paši mērķi un uzdevumi: vākt, apstrādāt, saglabāt un nodrošināt pieejamību kultūras mantojumam, kas ir tautas vēsturiskā jeb kolektīvā atmiņa. Atšķirīgs ir informācijas formāts, uz kuru katra institūcija primāri fokusējas, terminoloģija, krājuma aprakstīšanas un organizēšanas metodes, informācijas sistēmas. Turklāt dominējošais bibliotēku novadpētniecības krājumu temats ir vēsture (un novadpētniecības materiālus visbiežāk izmanto vēsturiskajā un ģeoloģiskajā pētniecībā), tādēļ bibliotēku novadpētniecības darbam ir vēl jo lielāka saistība ar arhīvu un muzeju darbu. Tādēļ atmiņas institūcijām ir ļoti svarīgi sadarboties un savstarpēji koordinēt novadpētniecības darba mērķus un uzdevumus, krājumu komplektēšanu, programmas, pakalpojumus. Atmiņas institūciju novadpētniecības darbam nav jādublējas, bet jābūt savstarpēji papildinošam. Ja arhīvi un muzeji galvenokārt koncentrējas uz primāro avotu komplektēšanu un glabāšanu, tad bibliotēkas – uz sekundāro jeb publicēto un rakstisko informāciju. Tātad bibliotēku pamatuzdevums ir publicētās un rakstiskās informācijas komplektēšana, glabāšana un pieejamības nodrošināšana. Tā arī lielā mērā ir atbilde uz jautājumu: vai bibliotēkai jāveic novadpētniecības darbs, ja novadā ar to nodarbojas arī novada vēstures muzejs, novadpētniecības muzejs vai skolas muzejs.

Ikvienai atmiņas institūcijai ir jāorientējas citu atmiņas institūciju krājumos un darbībā, lai nepieciešamības gadījumā (uzziņas, pētniecība) interesentus varētu nosūtīt uz atbilstošo institūciju.

Vēl vairāk – 21. gadsimta lietotājs, kam raksturīgs laika trūkums, vēlme iegūt visu nepieciešamo nekavējoties un zudusi rūpība pacietīgi apzināt informācijas fragmentus par kādu notikumu, vēstures periodu vai parādību dažādās institūcijās, pieprasa holistisku pieeju un vēlas, lai viss būtu pieejams kā integrēts veselums, neatkarīgi no dokumenta formāta. Un lielā mērā to ļauj risināt sadarbība. It īpaši šajā tehnoloģiju attīstības laikmetā, kad digitālā vide rada iespēju visu trīs atmiņas institūciju krājumiem saplūst vienā neatkarīgi no to fiziskās atrašanās vietas – vismaz lietotāju skatījumā.

Sadarbība Latvijas kultūras mantojuma digitālās telpas izveidē

Latvijas atmiņas institūcijas – muzeji, bibliotēkas un arhīvi – uzsāka digitalizēt savus krājumus 1999. gadā.² Ar mērķi radīt vienotu un plaši pieejamu Latvijas kultūras mantojuma digitālo telpu, kā arī nodrošināt Latvijas kultūras mantojuma integrāciju vienotā Eiropas un pasaules digitālajā kultūrtelpā, Latvijā 2015. gadā tika izstrādāta “Digitālā kultūras mantojuma attīstības stratēģija.”³ (aktualizēta 2017. gadā). Kā galvenie uzdevumi tika izvirzīti: efektīva kultūras un atmiņas institūciju sadarbība digitalizācijā; digitālā kultūras mantojuma kompetences centra izveide Latvijas Nacionālajā bibliotēkā (LNB); informācijas sistēmu sadarbspējas, radīto datu savietojamības un to apmaiņas iespējas nodrošināšana; starpinstitucionālu digitalizācijas vadlīniju un vienotu digitalizācijas standartu izstrāde; kultūras mantojuma digitalizēšana; digitālā kultūras mantojuma resursu vienota pārvaldība, vienota piekļuves punkta un vienotas meklēšanas sistēmas izveide. Kā

² Digitālā kultūras mantojuma attīstības stratēģija. Rīga, 2015. Pieejams: <https://www.km.gov.lv/lv/kultura/kultura-timekli/politikas-dokumenti/kulturpolitikas-planosanas-dokumenti>

³ Turpat.

nozīmīgākie stratēģijas īstenotāji tika izvirzītas nacionālas nozīmes kultūras institūcijas, kas jau uzkrājušas ievērojamu pieredzi kultūras mantojuma digitalizācijas jomā un kuru pārvaldījumā ir nepieciešamais aprīkojums digitalizācijas procesu veikšanai, informācijas sistēmas digitālā kultūras mantojuma uzglabāšanas, pārvaldības un pieejamības nodrošināšanai: LNB, Kultūras informācijas sistēmu centrs (KISC), Latvijas Nacionālais arhīvs, atsevišķi valsts un pašvaldību muzeji. Būtiska loma stratēģijas īstenošanā paredzēta arī citām kultūras institūcijām, kuru pārvaldījumā ir ievērojami kultūrvēsturiskas informācijas krājumi, kas būtu jādigitalizē, vai kuras var potenciāli iesaistīties digitālā kultūras mantojuma satura izplatīšanā – Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija (kopš 2018. gada – Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde, NKMP), Latvijas Nacionālais kultūras centrs, Nacionālais Kino centrs, valsts un pašvaldību akreditētie privātie un autonomie muzeji, valsts nozīmes un pašvaldību bibliotēkas, Latvijas Televīzija, Latvijas Radio, Latvijas Nacionālā opera un balets, “Latvijas koncerti”, valsts teātri un pilsētu un novadu kultūras centri. Stratēģijas īstenošanā var tikt iesaistītas arī citas institūcijas, kas ieinteresētas Latvijas digitālā kultūras mantojuma saglabāšanā un izplatīšanā, piemēram, izglītības iestādes, zinātniskās institūcijas, satura partneri ārvalstīs, t.sk. *Europeana*, juridiskās un privātpersonas, kas ir ieinteresētas to rīcībā esošā satura saglabāšanā un atkārtotā izmantošanā digitālajā vidē., kā arī visu kultūras nozaru nevalstiskās organizācijas, t. sk. Latvijas Bibliotekāru biedrība, Latvijas Muzeju biedrība, Latvijas Arhīvistu biedrība u. c.⁴ Lai nodrošinātu sekmīgu “Digitālā kultūras mantojuma attīstības stratēģijas” īstenošanu, 2015. gadā tika izveidota Latvijas Digitālā kultūras mantojuma padome un tika izstrādāta koncepcija kultūras mantojuma satura digitalizācijas programmai. 2016. gadā tika izstrādāts Kultūras mantojuma digitalizācijas, ilglaicīgās saglabāšanas un pieejamības nodrošināšanas plāns 2016.–2020. gadam. 2017. gadā tika uzsākta vērienīgā Eiropas Reģionālās attīstības fonda (ERAF) finansētā un Latvijas valsts līdzfinansētā projekta “Kultūras mantojuma satura digitalizācija (1. kārtā)” īstenošana, kurā līdz 2021. gada beigām masveidā tika digitalizētas nacionāli nozīmīgas kultūrvēsturiskā mantojuma kolekcijas (3 075 000 lappušu teksta materiāli, 117 000 vienību dažādu attēlu un kultūras vērtību apraksti, tai skaitā kartes, fotogrāfijas, kultūras pieminekļu uzmērījumi un lietu apraksti, 223 000 audio materiālu minūtes, 245 000 videomateriālu minūtes, 37 500 kinomateriālu minūtes, 70 000 muzeju priekšmeti, kā arī nelielā apjomā kultūras pieminekļu 3D digitalizācija, kultūras norišu un nemateriālā kultūras mantojuma fiksēšana). Vienlaikus ar digitalizācijas norisi projektā plašāk tika attīstīta digitālo objektu pārvaldības un saglabāšanas sistēma, izstrādāta autortiesību pārvaldības un satura licencēšanas sistēmas 1. kārtā, publicētas vairākas atvērto datu kopas, t.sk. saistīto atvērto datu kopas.⁵ Projektu īstenoja LNB kopā ar projekta sadarbības partneriem – Latvijas Nacionālo arhīvu (LNA), NKMP un KISC, un satura partneriem: Latvijas Televīziju, Latvijas Radio, muzejiem, Latvijas Nacionālo kultūras centru (LNKC), Nacionālo Kino centru, universitātēm un to bibliotēkām, kā arī pašvaldībām. 2019. gadā tika uzsākta projekta “Kultūras mantojuma satura digitalizācija” 2. kārtā. Abu projektu kopējais finansējums – 11,9 miljoni eiro (85 % – ERAF finansējums, 15 % – valsts līdzfinansējums). Abu projektu mērķis – nodrošināt ilgtspējīgu Latvijas kultūras mantojuma ilgtermiņa saglabāšanu un pieejamību digitālajā vidē, attīstot vienotu Latvijas digitālā kultūras mantojuma informācijas sistēmu platformu. Projektu rezultātā (līdz 2022. gada septembrim) būs veikta liela apjoma LNB un projektu partneru krājumu digitalizācija: digitalizēti gandrīz 4 miljoni lappušu teksta dokumentu, 267 tūkstoši attēlu un kultūras vērtību aprakstu, t. sk. kartes, fotogrāfijas, kultūras pieminekļu uzmērījumi un lietu apraksti, 818 tūkstoši audio un video materiālu minūšu, 38 tūkstoši kinomateriālu minūšu, 120 tūkstoši muzeju priekšmetu, ieskaitot digitālās mākslas objektu arhivēšanu, 3D digitalizāciju un kultūras norišu un nemateriālā kultūras mantojuma fiksēšanu. Izveidotais digitālais saturs ir ļoti nozīmīgs resurss arī Latvijas pašvaldību publisko bibliotēku novadpētniecības darbā. ERAF projekta ietvaros izstrādātas arī starpinstitucionālas “Kultūras mantojuma digitalizācijas vadlīnijas” (<https://lnb.lv/lv/bibliotekariem/digitalizācijas-vadlinijas>).

⁴ Turpat, 7.-8. lpp.

⁵ Projekts: Kultūras mantojuma satura digitalizācija (1. kārtā). Pieejams: <https://www.lnb.lv/lv/projekti/projekts-kulturas-mantojuma-satura-digitalizacija-1-karta>

2020. gadā LNB, LNA, NKMP, KISC un LNKC parakstīja vienošanos par sadarbību digitālā kultūras mantojuma kompetenču centra nodrošināšanā vienotai procesu un kompetenču pārvaldībai nacionālā līmenī.

☞ Aknīstes bibliotēka kopā ar Aknīstes Novadpētniecības muzeju veic kopīgu izpētes darbu – Aknīstes māju vēstures apkopošanu. Par izpētes rezultātiem informācija pieejama Aknīstes un Jēkabpils preses materiālos un Aknīstes novada pašvaldības tīmekļa vietnē (<http://akniste.lv/par-aknistes-maju-vesturi>). (Pārskats par Jēkabpils reģiona un Neretas novada bibliotēku darbību 2020. gadā [tiešsaiste]. Skatīts 25.09.2021. Jēkabpils, 2021. Pieejams: <https://dom.lndb.lv/data/obj/901515.html>; 43. lpp.)

☞ Valmieras bibliotēka 2020. gadā aizsāka sadarbību ar Valmieras muzeju Novadpētniecības platformas satura veidošanā, tādēļ tajā tika izveidots šķirklis “Valmieras muzejs raksta” (<https://biblioteka.valmiera.lv/lv/novadpetnieciba/valmieras-muzejs-raksta>), kurā skatāmi muzeja pētnieku izveidotie materiāli par Valmieras vēsturi (muzeja pētnieku publikācijas, semināru videomateriāli u. c.) (Valmieras bibliotēkas gada teksta pārskats par darbu 2020. gadā [tiešsaiste]. Skatīts 7.06.2021. Pieejams: <https://dom.lndb.lv/data/obj/901879.html>; 46. lpp.)

➤ **Vietējā vēstures krātuve, senlietu krātuve, pagasta novadpētniecības centrs.**

➤ **Zinātniskās institūcijas.**

➤ **Izglītības iestādes.**

Sadarbībā ar izglītības iestādēm:

- regulāri informēt izglītības iestādi par bibliotēkas novadpētniecības resursiem un pakalpojumiem, aicinot tos izmantot mācību stundās, projektu nedēļās, pētnieciskajos darbos, pasākumos, sasaistot apgūstamo mācību vielu ar novada dzīvi un tādējādi veicinot skolēnu interesi par sava novada, pilsētas vai pagasta vēsturi, dabu, sociālo vidi un kultūras vērtībām;
- noskaidrot, kuros mācību priekšmetos (vēsture, literatūra, sociālās zinības u. c.) kādi novadpētniecības materiāli ir nepieciešami;
- noskaidrot, kurus novadpētniecības materiālus nepieciešams digitalizēt izglītības mērķiem;
- iegūt skolās veikto pētījumu materiālu kopijas;
- organizēt kopīgus pasākumus;
- veidot sadarbību ar skolas novadpētniecības muzeju u. c.

☞ 2018. gadā Salas bibliotēkā notika pasākums “Sēlijas mantojums”. Salas novada sabiedrisko attiecību un tūrisma speciāliste Jolanta Grandāne uzstājās ar prezentāciju par Sēlijas pagātni, sākot no 3. gadsimta pirms mūsu ēras. Pasākumā piedalījās Salas vidusskolas Novadpētniecības pulciņa dalībnieki demonstrējot sēļu arheoloģiskos tērpus. Tas bija īpašs notikums gan pašiem jauniešiem, gan klātesošajiem pasākuma viesiem. (Jaunie novadpētnieki demonstrē Sēlijas arheoloģiskos tautastērpus [tiešsaiste]. *Salasnovads.lv* 18.10.2018. Skatīts 4.06.2021. Pieejams: <https://www.salasnovads.lv/ru/aktualitates/novada-zinas/jaunie-novadpetnieki-demonstre-selijas-arheologiskos-tautas-terpus/>)

☞ Viļķenes bibliotēka kopā ar Baumaņu Kārļa Viļķenes pamatskolas vides projektu zinātniski pētniecisko darbu vadītāju Ilvu Zvirgzdiņu un skolnieci Tabitu Ozoliņu rudens pusē veica Viļķenes pagasta dižozolu mērīšanu un precizēja salīdzinošo dižozolu tabulu. Ekspedīcijas laikā tika atklāti 12 jauni dižozoli. (Viļķenes bibliotēkas pārskats par darbu 2014. gadā [tiešsaiste]. Skatīts 25.05.2021. Pieejams: <https://www.limbazubiblioteka.lv/files/editor/Vilkene%20teksts%202014.pdf>; 9. lpp.)

♣ Optimizējot izglītības iestāžu tīklu Latvijā, arvien biežāk kopā ar skolu slēgšanu tiek likvidēti skolu novadpētniecības muzeji⁶ vai arī skolas nolemj atteikties no turpmākas sava novadpētniecības muzeja uzturēšanas. Publiskajām bibliotēkām ir jāsadarbojas ar sava novada izglītības pārvaldi, jāseko līdzi šādām izmaiņām un jāpārņem šie resursi, lai tie neietu zudībā. Piemēram, tikai 2019. gadā vien līdz ar skolu likvidāciju skolas vēsturiskos materiālus pārņēmušas Brunavas, Kalnienas, Stradu, Līgo, Daukstes, Stāmerienas, Zvārtavas, Naudītes un citas bibliotēkas. (Latvijas publisko bibliotēku darba pārskati, 2020 [tiešsaiste]. Skatīts 25.04.2021. Pieejams: <https://dom.lndb.lv/data/obj/70743.html>.)

➤ Augstākās mācību iestādes.

Sadarbība veidojama gan starpinstitutionālā līmenī, gan ar augstskolu pasniedzējiem un studentiem.

⌘ Liepājas Centrālo zinātnisko bibliotēku (LCZB) ilggadēja sadarbība saista ar Liepājas Universitātes (LiepU) Kurzemes humanitāro institūtu. Piemēram, 2015. gadā LCZB atbalstīja LiepU Kurzemes humanitārā institūta projektu “Latviešu godi Lejaskurzēm – vedību tradīcijas no senatnes līdz mūsdienām” ar meistarklasēm bibliotēkā. Meistarklasē “Kāzas latviešu literatūrā” profesors Edgars Lāms uzstājās ar lekciju par kāzu tradīciju daudzveidīgo atspoguļojumu latviešu literatūrā, bet Nīcas etnogrāfiskais ansamblis dziedāja Nīcas novada kāzu dziesmas. Pasākumā bija apskatāma arī LCZB sagatavotā literatūras izstāde par Jēkabu Janševski un viņa darbiem, kuros atrodamas Lejaskurzemes valodas bagātības. (Liepājas Centrālā zinātniskā bibliotēka. Gada pārskats 2015 [tiešsaiste]. Skatīts 25.05.2021. Pieejams: <https://dom.lndb.lv/data/obj/70919.html>; 60. lpp.)

⌘ Viens no lielākajiem Ventspils bibliotēkas sadarbībā ar Ventspils Augstskolu rīkotajiem pasākumiem 2018. gadā bija Latvijas simtgadei veltītā konference “Ventspils paralēle VII. Ventspils Latvijas 100 gados”. Konferences uzmanības centrā – Ventspils pilsētas tautsaimniecības, izglītības un kultūras attīstība, tās izaugsme un skats uz nākotnes perspektīvām. (Ventspils bibliotēka. 2018. gada pārskats [tiešsaiste]. Skatīts 25.05.2021. Pieejams: <https://dom.lndb.lv/data/obj/727469.html>; 23. lpp.)

⌘ 2020. gadā Laidzes bibliotēka sadarbojās ar Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātes 3. kursa vēstures studentu Jēkabu Akermani. Rezultātā bibliotēka ieguva vērtīgu novadpētniecības krājuma papildinājumu – referātu “Talsu ebreju kapsētas vēsturiskā attīstība un tās problemātika”. Referātā sniegts izsmelošs informācijas apkopojums par pētāmo tēmu, kā arī atklāti jautājumi par Laidzes pagastā esošā kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanas problemātiku. Talsu reģiona bibliotēku 2020. gada darba pārskats [tiešsaiste]. Skatīts 25.09.2021. Pieejams: <https://dom.lndb.lv/data/obj/901875.html>; 59. lpp.)

♣ Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes Informācijas un bibliotēku studiju nodaļas (LU SZF IBSN) aicina sadarboties Latvijas publiskās bibliotēkas, iesniedzot konkrētus bibliotēkas interesējošus pētnieciskos tematus novadpētniecības darba jomā izpētei topošo bibliotēku nozares bakalauru un maģistru noslēguma darbos, jo īpaši, ja studenti pārstāv pašu novadu.

♣ Daudzas Latvijas bibliotēkas veiksmīgi sadarbojas ar augstskolām, organizējot mācību prakses bibliotēkā. Piemēram, 2015. gadā Smiltenes bibliotēka sadarbībā ar praktikantu Artūru Čepanoni izveidoja savu Novadpētniecības blogu <http://novadpetnieciba.blogspot.com/>. Citās bibliotēkās studenti praksi laikā veic arī materiālu digitalizāciju.

➤ Vietējā pašvaldība (dome, kultūras pārvalde, izglītības pārvalde) un pašvaldības iestādes (piemēram, tautas nams).

Latvijas bibliotēkās izvērsta plaša sadarbība ar pašvaldību novadpētniecības darba jomā. Sadarbība bieži vien notiek krājuma komplektēšanā – pašvaldības darbinieki piegādā dažādus pašvaldības informācijas materiālus (pašvaldības oficiālie dokumenti, publiskie pārskati, attīstības programmas, teritorijas plānojumi, vides politikas plāni un vides kvalitātes pārskati, bukleti, reklāmlapaņas,

⁶ Agrāk skolās tika dibināti novadpētniecības muzeji un novadpētniecība bija viens no aktīviem skolu darbības virzieniem.

publikācijas). Dažās Latvijas pašvaldību publiskajās bibliotēkās joprojām glabājas pašvaldību arhīvi. Šobrīd gan arvien vairāk pašvaldību dokumentu ir publiski pieejami pašvaldības tīmekļvietnē, tādēļ bibliotēkas tos vairs nekomplektē.

Pašvaldības sabiedrisko attiecību speciālists var dalīties ar informāciju un fotogrāfijām, kā arī iesaistīties bibliotēkas krājuma un pakalpojumu publicitātes veidošanā, pretī saņemot palīdzību vēsturiskas informācijas iegūšanā.

Sadarbība ar pašvaldības institūcijām bieži notiek arī kopēju pasākumu organizēšanā, piedaloties projektu konkursos, nereti bibliotēka novadpētniecības darba vajadzībām izmanto citas pašvaldības institūcijas telpas un/vai aprīkojumu.

☞ 2014. gadā Alūksnes novada pašvaldība sadarbībā ar Alūksnes pilsētas bibliotēku organizēja novadpētniecības konkursus “Latvijai – 100. Nacionālās vērtības un laika liecības Alūksnes novadā. Personības un viņu darbi”. Konkurssam tika iesniegti 19 darbi, kuru veidošanā piedalījās 28 pašvaldības iestādes. Godalgoto vietu ieguvēji saņēma atzinības un naudas balvas. Starp uzvarētājiem bija: Annas bibliotēka, kas pētīja un apkopoja faktus un atmiņas par ilggadējo Annas kultūras un sabiedriskās dzīves veidotāju Adolfu Čerbikovu, Bejas bibliotēka un novadpētniecības centrs, kuru kopdarbs bija Bejas skolotāja un kultūras darbinieka Jāņa Zibiņa dzīves un darbības izpēte, Alsviķu bibliotēka un pagasta tūrisma darba organizators par novadnieka Tālivalža Birziņa dzīvi, Liepnas bibliotēka par Liepnas skolotājas un kultūras darbinieces Brigītas Bijones dzīves un darbības izziņāšanu, Mārupes pagasta bibliotēka un tautas nams, kas pētīja un apkopoja faktus un atmiņas par ilggadējo kolhoza “Igrīve” priekšsēdētāju, aktīvu Latvijas neatkarības atjaunošanas atbalstītāju Ivaru Cauni, Zeltiņu bibliotēka un tautas nams, kas savu darbu veltīja novadnieka, skatuves mākslinieka Edgara Liepiņa piemiņas iemūžināšanai, Jaunalūksnes bibliotēka, kas sadarbībā ar Bejas novadpētniecības centru un Jaunalūksnes pagasta pārvaldi veica pētījumu par Uldi Pūpolu un viņa dzimtu. Visi konkursa darbi CD un DVD formātā pieejami Alūksnes pilsētas bibliotēkā. (Aploka, Evita. Novadpētnieki izzina nozīmīgu novada personu dzīvesstāstus [tiešsaiste]. *News.lv*. Skatīts 4.06.2021. Pieejams: <https://news.lv/Aluksnes-novada-vestis/2015/11/04/novadpetnieki-izzina-nozimigu-novada-personu-dzivesstastus>)

☞ 2017. gadā sadarbībā ar Ugāles mākslas studiju noritēja Ugāles bibliotēkas projekts “Uzzīmē grāmatās atrasto Ugāli” (<https://www.slideshare.net/ugalebib/uzzm-grmats-atrasto-ugli-82830524>). Projekta mērķis – prezentēt sabiedrībai daiļliteratūrā aprakstītus vēsturiskus notikumus Ugālē. Projekta ietvaros tika apzināts 21 daiļdarbs un tajos atrodami 35 apraksti par Ugāli. Lai literāro mantojumu parādītu interesantā, netradicionālā formā, Ugāles mākslas studija radīja 10 gleznas ar citātos aprakstītajiem sižetiem. Projekta noslēgumā tika atklāta ceļojošā Ugāles mākslas studijas dalībnieku darbu izstāde un literatūras izstāde “Grāmatās atrastā Ugāle”. Vēlāk gleznas mājvietu rada Ugāles bibliotēkā, kalpojot gan kā informatīvs materiāls, gan kā dizaina elements, rādot Ugāles bagātības – Latvijā pazīstamu rakstnieku tekstus par Ugāli un talantīgus cilvēkus, kas tekstu spēj pārvērst gleznā. (Zvaigzne, Marlena. Ugāle daiļdarbos un gleznās [tiešsaiste]. *Laiki.lv*. Skatīts 4.06.2021. Pieejams: <http://laiki.lv/ugale-daidarbos-un-gleznas/>)

☞ Kalsnavas bibliotēka kopā ar kultūras namu veido pagasta vēsturisko fotogrāfiju arhīvu. 2020. gadā veikta 358 bibliotēkas krājuma fotogrāfiju skenēšana. (Pārskats par Madonas, Cēsaines, Ērgļu, Lubānas un Varakļānu novadu pašvaldību bibliotēku darbību 2020. gadā [tiešsaiste]. Skatīts 25.09.2021. Madona, 2021. Pieejams: <https://dom.lndb.lv/data/obj/901825.html>; 60. lpp.)

➤ Mediji (vietējais laikraksts, radio, reģionālā televīzija, valsts mediji). Video un skaņu arhīvi.

Veiksmīga sadarbība ar medijiem, jo īpaši vietējiem, var nodrošināt bibliotēkai publicitātes iespējas. Piemēram, aicinot medijus veidot publikācijas par bibliotēku novadpētniecības darbu vai piedāvāt novadpētniecības krājumu kā pamatu rakstu/raidījumu/programmu tapšanai, iesniegt publicēšanai bibliotekāru sagatavotos materiālus, reklamēt bibliotēkas veidotās novadpētniecības izstādes, citus pasākumus, projektus u. t. t.

Bibliotēka no medijiem var iegūt fotogrāfiju, video, skaņu ierakstu un rakstu vai laikrakstu kopijas. Piemēram, laikrakstu redakciju arhīvos nereti glabājas liels daudzums nozīmīgu vēsturisku fotogrāfiju. Atsevišķos gadījumos bibliotēka var vienoties par mediju arhīva saglabāšanu.

☞ Lai nodrošinātu publisku piekļuvi ar autortiesībām aizsargātiem darbiem, Latvijas publiskās bibliotēkas vienojas (slēdz autortiesību līgumus) ar vietējo (reģiona vai novada) laikrakstu un citu izdevumu izdevējiem par publikāciju pilntekstu digitālo kopiju vai norāžu (saišu) uz aprakstīto vienību oriģinālu tīmeklī pievienošanu bibliogrāfiskajiem ierakstam BIS “ALISE” Novadpētniecības datubāzē un/vai tematiskajās digitālajās novadpētniecības kolekcijās ar mērķi nodrošināt tiem tūlītēju piekļuvi.

☞ Latvijas bibliotēkas iegādājas videomateriālus no Latvijas televīzijas: ziņu raidījumu sižetus, dokumentālās filmas saistībā ar novadu, audiomateriālus (raidījumu ierakstus) no Latvijas radio.

☞ Saldus pilsētas bibliotēka 2018. gadā sāka veidot digitālu “Bibliotēkas video arhīvu”. Sadarbībā ar Skrundas televīziju šajā arhīvā tiek apkopoti Skrundas TV par Saldus un Brocēnu novadiem veidotie videosižeti. 2020. gada nogalē Saldus pilsētas bibliotēka noslēdza oficiālu līgumu ar Skrundas televīziju par tās veidoto sižetu izmantošanu Saldus pilsētas bibliotēkā gan publicēšanai novadpētniecības datubāzēs, gan izmantošanai bibliotēkas publiskajos pasākumos. (Pārskats par Saldus un Brocēnu novadu bibliotēku darbu 2018. gadā [tiešsaiste]. Skatīts 4.06.2021. Saldus, 2019. Pieejams: <https://dom.lndb.lv/data/obj/713072.html>; 43. lpp.; Saldus pilsētas bibliotēkas pārskats par Saldus un Brocēnu novadu bibliotēku darbu 2020. gadā [tiešsaiste]. Skatīts 01.10.2021. Saldus, 2021. Pieejams: <https://dom.lndb.lv/data/obj/901874.html>; 58. lpp.)

➤ **Tūrisma informācijas centrs. Tūrisma aģentūras, firmas.**

Svarīgs sadarbības partneris novadpētniecības darba jomā bibliotēkām ir tūrisma informācijas centrs (TIC).

TIC darbinieki aktīvi izmanto bibliotēkas novadpētniecības krājumu, lai iegūtu informāciju tūrisma produktu (piemēram, tūrisma maršrutu) izstrādei vai novada vērtību popularizēšanai. Pretī šīs institūcijas var piedāvāt savu publikāciju kopijas, kartes, dažādus tūrisma bukletus, ceļvežus, vienlapas un citus sīkiespieddarbus, kā arī sniegt bibliotēkas novadpētniecības darba popularizēšanas iespējas (izvietot savās telpās bibliotēkas novadpētniecības pasākumu reklāmas, bibliotēkas novadpētniecības krājumu un pakalpojumus popularizējošus materiālus, informāciju par bibliotēkas novadpētniecības piedāvājumu TIC bukletos). Bibliotēkas TIC var piedāvāt savus izstrādātos produktus, piemēram, orientēšanās spēli pa pilsētu, vai organizēt lekciju TIC seminārā gidēm par jaunākajiem novadpētniecības izdevumiem vai novada vēsturiskajām personībām. Iespējams, TIC var palīdzēt tirgot bibliotēkas novadpētniecības izdevumus. Sadarbībā ar TIC bibliotēka var veidot izstādes par vietējo apvidu vai citus pasākumus. Bibliotēku veidotie virtuālie resursi popularizē novada tūrisma objektus, veicina novada atpazīstamību.

Ūziņu bibliotēkas vadītāja Gunita Kulmane: “Apzināts kultūras mantojums rada būtiskas priekšrocības ikvienai teritorijai, jo lielā mērā tieši kultūras mantojuma esamība vai neesamība nosaka attiecīgās teritorijas tūrisma potenciālu.” Padziļināti izpētot novada vēsturi, vietējās kultūrvides īpatnības, cilvēku biogrāfijas un rekonstruējot pagātnes notikumus, iespējams veidot arī daudzveidīgākus un interesantākus stāstījumus par novadu, tādējādi piesaistot apmeklētājus pat nelielām un attālām vietām.⁷

☞ Jēkabpils Galvenā bibliotēka sadarbojas ar Jēkabpils tūrisma informācijas centru, informējot interesentus par centra pakalpojumiem, piedāvājot pilsētas tūrisma ceļvežus, kartes un audio faila

⁷ No Zaļenieku pagasta Ūziņu bibliotēkas 2020. gada darba pārskata. *Jelgavas reģiona bibliotēku darba pārskats 2020* [tiešsaiste]. Skatīts 25.09.2021. Pieejams: <https://dom.lndb.lv/data/obj/901707.html>; 48. lpp.)

izmantošanas iespējas, lai dotos izzinošā ekskursijā pa pilsētu. (2016. gads Jēkabpils Galvenajā bibliotēkā [tiešsaiste]. Skatīts 4.06.2021. Pieejams: <https://dom.lndb.lv/data/obj/81422.html>; 12. lpp.)

☞ 2018. gadā četri Valmieras bibliotēkas organizētie novadpētniecības pasākumi tika iekļauti Valmieras Tūrisma informācijas centra gidu tālākizglītības programmā. (Valmieras bibliotēkas gada teksta pārskats par darbu 2018. gadā [tiešsaiste]. Skatīts 4.06.2021. Pieejams: <https://dom.lndb.lv/data/obj/713080.html>; 49. lpp.)

☞ Ludzas pilsētas galvenā bibliotēka sadarbībā ar Ludzas novada Tūrisma informācijas centru un Isnaudas pagasta Martišu kultūras centru 2020. gadā organizēja stāstnieku festivālu “Omotu stosti”, kā arī palīdzēja meklēt informāciju par objektiem Ludzas Tūrisma informācijas centra spēlei viedierīcēs “Iepazīsti Ludzu ar Roadgames!” (Ludzas pilsētas galvenās bibliotēkas un Ludzas reģiona bibliotēku darba teksta pārskats par 2020. gadu [tiešsaiste]. Skatīts 25.09.2021. Ludza, 2020. Pieejams: <https://dom.lndb.lv/data/obj/901821.html>; 81. lpp.)

Jāņem vērā, ka visai bieži tūristi dodas nevis uz TIC, bet uz bibliotēku, lai uzzinātu, ko konkrētajā vietā apskatīt, izmantotu datorus, internetu un citus pakalpojumus. Tādēļ bibliotēku krājumos ir noderīgi glabāt TIC izstrādātos materiālus par tūrisma apskates objektiem novadā. Bibliotēkā var izvietot atsevišķu stendu ar tūrisma informāciju.

Vairākas Latvijas bibliotēkas ir kļuvušas par oficiāliem TIC atbalsta punktiem vai pat uzņēmušās TIC pamatfunkcijas, ja atsevišķa TIC novadā nav.

☞ Tā kā Annas pagastā nav tūrisma informācijas centra, pagasta bibliotēka uzņēmusies veikt tā funkcijas. Laba sadarbība izveidojusies ar Alūksnes tūrisma informācijas centru. Tūrisma informācijas centrs atvērts arī Vecates pagasta bibliotēkā. Arī Alojas novada bibliotēkas sniedz Alojas novada Tūrisma informācijas punkta pakalpojumus sadarbībā ar Alojas novada TIC, nodrošinot sabiedrībai kvalitatīvu informāciju par Alojas novada, apkārtnējo novadu un Latvijas tūrisma piedāvājumu. Cēsu Centrālā bibliotēka darbojas kā Cēsu TIC punkts. Bibliotēkas darbinieki informē pilsētas viesus par tos interesējošiem apskates objektiem pilsētā un apkārtnē, piedāvā uzziņu materiālus par Cēsīm un tuvākās apkārtnes tūrisma objektiem. (Latvijas publisko bibliotēku darba pārskati [tiešsaiste]. Skatīts 4.06.2021. Pieejams: <https://dom.lndb.lv/data/obj/70743.html>.)

☞ Staburaga pagasta bibliotēkas vadītājas amata nosaukums ir ‘bibliotēkas vadītāja un Vīgantes parka ekskursiju gide’. Vasarā, tūrisma sezonas laikā viņai bija vēl viens līgums ar novada domi daļēji veikt Jaunjelgavas novada Tūrisma punkta vadītājas pienākumus no maija līdz novembrim. (Aizkraukles reģiona bibliotēku pārskats par darbu 2020. gadā [tiešsaiste]. Skatīts 25.09.2021. Pieejams: <https://dom.lndb.lv/data/obj/898136.html>; 69. lpp.)

Bibliotēku darbinieki arī paši vada ekskursijas, piemēram, Jēkabpils pilsētas bibliotēka kopš 2016. gada piedāvā ekskursiju “Jēkabmiesta stāsti” gida-bibliotēkas darbinieka vadībā pa Jēkabpili. Burtnieku pagasta bibliotēkā izstrādāts maršruts senioru ekskursijām. Liepu bibliotēkas vadītāja vada ekskursijas meža muzejā “Liepas”, stāstot par ciemata vēsturi, dabas objektiem un muzeja krājumiem. Rīgas Centrālā bibliotēka organizē literārās ekskursijas un pastaigas pa filiālbibliotēku apkaimi. Jērcēnu pagasta bibliotēka-informācijas centrs, kas atrodas Jērcēnmuižas kompleksa ēkā, vada tematiskas ekskursijas tūristiem, kurās iepazīstina ar kultūrvēsturisko mantojumu un dabas bagātībām apkārtnē, kā arī piedāvā vietējās “Dižozola” zīļu kafijas degustāciju. Bibliotēkai izveidojusies veiksmīga sadarbība ar vairākām tūrisma firmām. Ekskursijas vada arī Jaunklidža bibliotēka-saieta nams un daudzas citas bibliotēkas. Ziemupes bibliotēkas vadītāja ik gadu piedalās tūrisma gadatirgū “Balttour”, popularizējot savu novadu.

➤ **Vietējie novadpētnieki (vēstures, literatūras skolotāji, kultūras darbinieki, amatieri, entuziasti). Novadpētniecības klubi, grupas (piemēram, vēstures draugu grupa). Dzimtu vēstures pētnieki. Privātie kolekcionāri.**

Novadpētniecība ir populārs attiecīgajā teritorijā dzīvojošo iedzīvotāju, entuziastu izpētes temats. Parasti šie cilvēki vai grupas darbojas neformālā līmenī. Daudzi no viņiem ir bibliotēkas lasītāji. Viņu

privātajos krājumos atrodamas vērtīgas novadpētniecības materiālu kolekcijas, kā arī unikāli nepublicēti pētījumi. Novadpētnieki un vēstures entuziasti labprāt papildina bibliotēkas novadpētniecības krājumu ar materiāliem no personīgajiem krājumiem, dāvina savus izdevumus, sniedz konsultācijas novada izpētes jautājumos, iesaistās kopīgu pasākumu veidošanā. Novadpētniecības bibliotekāriem iesakāms cieši sadarboties ar vietējiem novadpētniekiem.

⌘ Leimaņu bibliotēka 2020. gadā sadarbībā ar vietējiem novadpētniekiem izveidoja novadpētniecības izstādi Leimaņu Tautas namā, kas ļauj ielūkoties pagasta teritorijā kādreiz bijušo pienotavu un krejotavu darbībā. Izveidots arī stends par ievērojamākajiem Leimaņu pagasta cilvēkiem no 19. gs. beigām līdz 1945. gadam. (Pārskats par Jēkabpils reģiona un Neretas novada bibliotēku darbību 2020. gadā [tiešsaiste]. Skatīts 25.09.2021. Pieejams: <https://dom.lndb.lv/data/obj/901515.html>; 45.-46. lpp.)

⌘ Jēkabpils pilsētas bibliotēkā sadarbībā ar novadpētnieku Jāni Zepu tika izveidota fotogrāfiju izstāde “Senatnes pēdas Smilšu ielā” un organizēta ekskursija “Smilšu ielas dārgumus meklējot”, bet novadpētnieces Sarmītes Ozoliņas vadībā notika novadpētniecības ekskursija “Zilānos par Zilāniem”. Novadpētniecības ekskursija “Vietējais būvmateriāls – izmantošana, amatniecība, attīstība” šī paša cikla ietvaros septembrī notika sadarbībā ar arhitekti Daci Lukševicu. (Jēkabpils pilsētas bibliotēkas 2020. gada pārskats [tiešsaiste]. Skatīts 25.09.2021. Jēkabpils, 2021. Pieejams: <https://dom.lndb.lv/data/obj/901513.html>; 69. lpp.)

⌘ Jelgavas pilsētas bibliotēka sadarbībā ar Jelgavas kolekcionāru, bibliofilu Jāni Vilku organizēja izstāžu ciklu 3 daļās “Grāmatizdevēji Jelgavā. Jāņa Vilka kolekcija”. Tapa arī izstāžu cikla virtuālā versija (<http://www.jelgavasbiblioteka.lv/piedavajam/jaunumi/gramatizdeveji-jelgava-jana-vilka-kolekcija/>). (Jelgavas pilsētas bibliotēka. Jelgavas pilsētas bibliotēku gada pārskats 2020 [tiešsaiste]. Skatīts 1.10.2021. Pieejams: <https://dom.lndb.lv/data/obj/901706.html>; 59. lpp.)

➤ **Nevalstiskās organizācijas (piemēram, Vēstures biedrība, politiski represēto klubs, Latvijas dabas un pieminekļu aizsardzības biedrība, Latvijas Kultūras fonds) un citas sabiedrības grupas, kas darbojas novadpētniecībā.**

⌘ Valkas novada centrālā bibliotēka sadarbībā ar biedrību “Valkas attīstībai” īstenoja projektu “Iepazīsti novadu kopā ar bibliotēku”, lai pilnveidotu Valkas novada bērnu saturīga laika pavadīšanas iespēju vasarā, iepazīstot vienu no prioritārajiem bibliotēkas darba virzieniem – novadpētniecību. 5 dienu nodarbību ciklā projekta dalībnieki iepazīna dažādu Valkas novada publisko bibliotēku (Valkā, Zvārtavā, Ērgemē, Lugažos, Vijciemā) novadpētniecības krājumus, uzzināja interesantus faktus, klausījās teikas un nostāstus, mācījās meklēt informāciju, kā arī apmeklēja novada vietas, objektus un uzņēmumus. (Valkas, Smiltenes un Strenču novada publisko bibliotēku darba pārskats par 2020. gadu [tiešsaiste]. Skatīts 1.10.2021. Valka, 2021. Pieejams: <https://dom.lndb.lv/data/obj/901878.html>; 79.-80. lpp.)

➤ **Nozaru speciālisti (vēsturnieki, valodnieki, folkloristi, ģeogrāfi, ģeologi, arheologi, etnogrāfi).**

➤ **Vietējā sabiedrība, novada iedzīvotāji.**

Iesakāms veidot un attīstīt ciešu saikni ar visām vietējās sabiedrības grupām. Sabiedrības iesaiste ir būtiska, lai saglabātu nozīmīgākās kopienas dzīves liecības. Vairāk skat.: Sabiedrības iesaiste novadpētniecības darbā (https://www.biblioteka.lv/wp-content/uploads/2022/07/10_Novadpetnieciba_Sadarbiba-partneriba-koordinacija_Sabiedribas-iesaiste-novadpetniecibas-darba.pdf).

➤ **Vietējie dzejnieki, rakstnieki, mūziķi, literāti, fotogrāfi.**

➤ **Baznīca, vietējā draudze un garīdznieki.**

➤ **Vietējais sociālās aprūpes centrs.**

➤ **Citi (piemēram, vietējās kapsētas pārvalde).**